

۲

سیاست در
کلام و سیره
امیر مؤمنان علیه السلام

مدیریت و سیاست

فرمان امیر المؤمنین علیه السلام به مالک اشتر
(متن نهج البلاغه با اضافات تحف العقول)

علی اکبر
ذاکری

مدیریت و سیاست

فرمان امیرالمؤمنین علیه السلام به مالک اشتر
(متن نهج البلاغه با اضافات تحف العقول)

علی اکبر ذاکری

بوستان کتاب
۱۳۸۸

موضوع:

مدیریت: ۴

گروه مخاطب:

- عمومی

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۹۰۴

مستند انتشار (چاپ اول و باز چاپ): ۴۱۱۴

سیاست در کلام و سیره امیرمؤمنان علی علیه السلام / ۲

علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق.

[نهج البلاغه، فارسی - عربی، برگزیده، فرمان مالک اشتر]

مدیریت و سیاست: فرمان امیرالمؤمنین علیه السلام به مالک اشتر (متن نهج البلاغه با اضافات تحف العقول) / علی اکبر ذاکری - قم:

مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۸۵.

[۱۴۰ ص] - (مؤسسه بوستان کتاب: ۹۰۴، سیاست در کلام و سیره امیرمؤمنان علی علیه السلام: ۲) (مدیریت: ۴)

ISBN 978-964-09-0317-9 - ۲۷۰۰ تومان

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا

Ali Akbar-e Zakeri, Management and Politics Mandate of Amir-al-

ص.ع. به انگلیسی:

Mu'minin (A) to Malik al-Ashtar (Nahj-ul-Balaghah Text with Additions from Tuhaf-ul-Ughul Version)

به ضمیمه بخش‌هایی از عهدنامه مالک اشتر در کتاب السعادة والاسعاد تألیف ابوالحسن بن ابی‌ذر عامری نیشابوری.

کتاب‌نامه: ص. [۱۳۳] - ۱۳۶: همچنین به صورت زیر نویس.

چاپ سوم: ۱۳۸۸.

۱. علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. سیاست و حکومت: علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول،

۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نامه‌ها. ۲. علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه - نقد و تفسیر. ۴. اسلام

و دولت. القد علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه - برگزیده، فرمان مالک اشتر. ب. ابن شعبه،

حسن بن علی، قرن ۴ ق. تحف العقول عن آل الرسول علیهم السلام، فارسی - عربی، برگزیده. ج. عامری، محمد بن یوسف. - ۳۸۱ ق.

السعادة والاسعاد فی السيرة الانسانية، فارسی - عربی، برگزیده. د. ذاکری، علی اکبر، ۱۳۳۸ - گردآورنده و مترجم. ه. دفتر تبلیغات

اسلامی حوزه علمیه قم، مؤسسه بوستان کتاب. و. عنوان. ز. فرمان امیرالمؤمنین علیه السلام به مالک اشتر (متن نهج البلاغه با اضافات

تحف العقول). ح. عنوان: نهج البلاغه، فارسی - عربی، برگزیده. ی. عنوان: السعادة والاسعاد فی السيرة الانسانية، فارسی - عربی، برگزیده.

۲۹۷/۹۵۱۵

BP ۳۸ ۰۴۲ / ۵۲

۱۳۸۸

- ❖ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائیة)، ص پ ۹۱۷، تلفن: ۷۷۴۲۱۵۵-۷، ۷۷۴۲۱۵۴، ۷۷۴۲۴۲۶، ۷۷۴۲۴۲۶
- ❖ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)
- ❖ فروشگاه شماره ۲: تهران، خ فلسطین جنوبی، دست چپ کوچه دوم (پشت)، تلفن: ۶۶۴۶۰۷۳۵
- ❖ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع یاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۲۲۳۳۶۷۲
- ❖ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۲۲۲۰۳۷۰
- ❖ فروشگاه شماره ۵: اصفهان، میدان انقلاب، جنب سینما ساحل، تلفن: ۲۲۲۱۷۱۲
- ❖ فروشگاه شماره ۶ (ویژه جوانان): قم، ابتدای خیابان شهدا، تلفن: ۷۷۳۹۲۰۰
- ❖ بخش یکتا (بخش کتب اسلامی و انسانی)، تهران، خ حافظ، نرسیده به چهار راه کالج، نبش کوچه بامشاد، تلفن: ۸۸۹۴۰۳۰۳
- ❖ نمایندگی های فروش کتاب مؤسسه در داخل و خارج کشور (ضمیمه برگه نظرخواهی آثار انتهایی کتاب)

اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، یا ارسال شماره همراه خود به ۱۰۰۰۲۱۵۵ و یا ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: <http://www.bustaneketab.com>

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته اند:

• اعضای شورای بررسی آثار: دبیر شورای کتاب: جواد آهنگر • سرپرستار: ابوالفضل طریقه دار • ویراستار: محسن صادقی • کنترل ویرایش: محمد نقویان • چکیده عربی: سهیله خانفی • چکیده انگلیسی: عبدالمجید مطوزیان • نیا: مصطفی محفوظی • اصلاحات حروفنگاری: سیدصادق حسینی • صفحه آر: احمد مؤتمنی • کنترل نمونه خوانی: غلامرضا معصومی • بازخوانی نهایی متن: جلیل حبیبی • کنترل فنی صفحه آرایی: سید علی قاضی • طراح جلد: مسعود نجابتی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی • آماده سازی: حمید رضا تیموری • سفارشات چاپ: امیر حسین مقدم منش و سایر همکاران • امور چاپ: علی علیزاده، مجید مهدوی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی.

رئیس مؤسسه
سید محمد کاظم شمس

فهرست موضوعات

۱۱ مقدمه

بخش اول

شرح حال مالک اشتر

۱۵ شرح حال مالک اشتر

۱۶ اعزام مالک به مصر

۱۷ سخنان علی علیه السلام در شهادت مالک

بخش دوم

اصالت عهدنامه مالک اشتر

۲۱ اصالت عهدنامه مالک اشتر

۲۲ علت نگارش نامه

۲۳ اسناد و مدارك عهدنامه مالک

۲۴ بررسی سند

۳۷ ترجمه ها و شرح ها

توضیحات لازم ۳۹

بخش سوم

متن فرمان امیرالمؤمنین علیه السلام به مالک اشتر در نهج البلاغه

- متن فرمان امیرالمؤمنین علیه السلام به مالک اشتر در نهج البلاغه ۴۳
۱. انتصاب مالک اشتر ۴۳
 ۲. تقوا و خودسازی ۴۳
 ۳. اهتمام کارگزار به عمل صالح و نظارت مردم ۴۴
 ۴. رابطه حاکم و کارگزار با مردم ۴۵
 ۵. آفت حکومت و قدرت ۴۶
 ۶. انصاف و اجتناب از ستم ۴۷
 ۷. حق گرایی و توجه به مردم ۴۸
 ۸. طرد عیجویان و سعایتگران ۴۹
 ۹. مشاوران ناشایست ۵۰
 ۱۰. تصفیه ناشایستگان و انتخاب همکاران متعهد و منتقد ۵۰
 ۱۱. مدیریت صحیح و اعتماد به مردم ۵۲
 ۱۲. پاسداری از سنت های پسندیده ۵۳
 ۱۳. تبادل نظر با دانشمندان ۵۳
 ۱۴. طبقات مختلف جامعه ۵۴
 ۱۵. نقش طبقات مختلف و رابطه آنان با دولت ۵۵
 ۱۶. ویژگی های قوای مسلح و رسیدگی به نیاز آنان ۵۶
 ۱۷. تشویق ارتشیان برگزیده ۵۸
 ۱۸. ارزیابی منطقی کار افراد ۵۹

۱۹. حاکمیت و اجتهاد براساس کتاب و سنت ۶۰
۲۰. شرایط قضات و تعهدات حکومت در برابر آنان ۶۰
۲۱. گزینش کارگزاران، تأمین نیازها و بررسی دقیق کار آنان ۶۲
۲۲. گردآوری مالیات برای آبادانی شهرها ۶۴
۲۳. گزینش کاتبان ۶۶
۲۴. توجه به بازرگانان و صنعتگران (تولید کنندگان) ۶۷
۲۵. جلوگیری از اجحاف و احتکار ۶۸
۲۶. رسیدگی به طبقه ضعیف ۶۹
۲۷. یتیمان و سالخوردهگان ۷۱
۲۸. ارتباط مستقیم با مردم و احقاق حق آنها ۷۱
۲۹. رسیدگی به مشکلات و انجام به موقع کارها ۷۲
۳۰. تعیین زمانی خاص برای عبادت و اعتدال در ادای واجبات ۷۳
۳۱. زیان های جدایی حاکم از مردم ۷۴
۳۲. دادگری و جلوگیری از سوء استفاده نزدیکان ۷۶
۳۳. صلح گرایی و عمل به معاهدات صلح ۷۷
۳۴. پرهیز از خونریزی ۷۹
۳۵. دوری از خودپسندی ۸۰
۳۶. اجتناب از منت گذاری و وعده های بی مورد ۸۱
۳۷. موقع شناسی و واقع نگری ۸۱
۳۸. اجتناب از سوء استفاده و خشم ۸۲
۳۹. استفاده از تجربه ها و گفته ها ۸۳
۴۰. استمداد از خدا برای سعادت و انجام مسؤولیت ۸۴

بخش چهارم

اضافات عهدنامه مالک در تحف العقول

۸۷	اضافات عهدنامه مالک در تحف العقول
۸۷	۲/۱. مراجعه به کتاب خدا و توجه به رضایت حق
۸۸	۳/۲. مردم داری
۸۸	۴/۳. شناخت کتاب و بصیرت در سنت
۸۹	۶/۴. نابودی ستمگران
۸۹	۷/۵. منفعت عمومی
۹۰	۸/۶. عذرپذیری و سقوط حدود با شبهه
۹۰	۱۰/۷. مشخصات وزرای فاسد
۹۲	۱۱/۸. حسن ظن
۹۳	۱۳/۹. فواید رایزنی با دانشمندان
۹۴	۱۶/۱۰. علم و سیاست ارتشیان
۹۴	۱۷/۱۱. توجه به ارتشیان و نظارت بر کار آنان
۹۶	۱۸/۱۲. پاداش دادن و تشویق ارتشیان
۹۶	رفع گرفتاری ارتشیان و توجه به خانواده شهدا
۹۷	۱۹/۱۳. گزارش فعالیت های دشمن به مرکز
۱۰۰	۲۰/۱۴. صفات قاضی
۱۰۱	احترام به قضات، وحدت رویه و مشورت قضایی
۱۰۴	۲۱/۱۵. ورع و سیاست از شرایط کارگزاران
۱۰۵	۲۲/۱۶. توجه به مشکلات مردم در هنگام دریافت مالیات
۱۰۶	عمران شهرها و کمک به مردم
۱۰۷	عملکرد خوب

۱۰۷	۲۳/۱۷. رتبه بندی دبیران
۱۰۸	نظارت مستقیم بر کار دبیران
۱۱۰	۲۴/۱۸. عنایت به صنعتگران خارجی
۱۱۱	۲۵/۱۹. نهی پیامبر از احتکار
۱۱۱	۲۶/۲۰. تواضع در برابر ضعفا
۱۱۲	۲۷/۲۱. کمک به یتیمان و سالمندان
۱۱۳	۲۸/۲۲. ارتباط با مردم
۱۱۳	تواضع در برابر مردم
۱۱۴	۲۹/۲۳. موارد دخالت مستقیم کارگزار
۱۱۵	۳۰/۲۴. نوافل فقط بر پیامبر واجب بود
۱۱۶	۳۱/۲۵. جلوگیری از تضییع حقوق مردم و ارتباط با آنها
۱۱۷	۳۲/۲۶. حکم به عدل
۱۱۸	۳۳/۲۷. هوشیاری در صلح
۱۱۸	۳۴/۲۸. پرهیز از خونریزی
۱۱۹	لزوم پرداخت دیه
۱۱۹	۳۶/۲۹. پرهیز از تندى با مردم
۱۲۰	۳۸/۳۰. پرهیز از منفعت خواهی
۱۲۰	۳۹/۳۱. توصیه به نماز و زکات

بخش پنجم

بخش هایی از عهدنامه در کتاب السعادة والاسعاد

۱۲۵	بخش هایی از عهدنامه در کتاب السعادة والاسعاد
۱۳۳	منابع

مقدمه

عهدنامه مالک اشتر از طولانی ترین نامه های امیرالمؤمنین علیه السلام در نهج البلاغه است. در این جا ما به بررسی سند آن پرداخته ایم. جالب است بدانیم تعدادی از راویان عهدنامه مالک، قاضی بوده اند که به نظر می رسد برای حل مشکل قضایی خود از این عهد ارزشمند بهره می بردند. ما منابع گوناگون عهدنامه را یاد کرده و متن نهج البلاغه را در چهل موضوع ارائه کرده ایم. آن گاه اضافات نامه را از تحف العقول گزارش نموده ایم. این زیادی های مهم و ارزنده، در زمینه صفات و مشخصات ارتشیان و والیان ذکر شده و بر علم و سیاست آنان تکیه نموده است. درباره قضات و شیوه قضاوت و وحدت رویه قضایی و نقش حاکم در حل اختلافات و اجرای حدود نکته های نوی به چشم می خورد که برای نظام قضایی ما راه گشاست. به بازرگانان و صنعتگران داخلی و بیگانه توجه شده و به امن کردن راه ها برای آنان و دریافت حقوق آنها توصیه گردیده است. تأکید بر حرمت نهادن به خانواده شهدا و کمک به یتیمان از موارد اضافی است که در نقل تحف العقول آمده است. اینها و مسائل دیگر باعث شد ما به گزارش نقل اضافات تحف العقول بپردازیم.

از آنچه در تحف العقول آمده می توان حدس زد که سید رضی در نقل این نامه نیز گزینشی عمل کرده است .
نقل سومی که ما به آن پرداخته ایم قطعه هایی از عهدنامه مالک است که در کتاب السعادة و الاسعاد عامری آمده که نشان می دهد در مسائل سیاسی و اجتماعی به این عهدنامه توجه و عنایت نشان می دادند و در میان شخصیت های علمی مطرح بوده است .

قم. علی اکبر ذاکری
۱۳۷۹ / سال امیرالمؤمنین علیه السلام

بخش اول

شرح حال مالک اشتر

منابع

- الاختصاص، شيخ مفيد، تحقيق على اكبر غفاري، مؤسسه نشر اسلامي، قم.
- الاعلام، خير الدين زركلي، هشت جلدی، دارالعلم للملایین، بیروت.
- اعیان الشیعه، سید محسن امین، تحقیق حسن امین، یازده جلدی، دارالتعارف، بیروت.
- امل الآمل، محمد بن حسن حرّ عاملی، تحقیق سید احمد حسینی، مطبعة الآداب، نجف.
- بحار الأنوار، علامه مجلسی، مؤسسه الوفاء، بیروت، چاپ قدیم کمپانی.
- بیست و پنج رساله فارسی، علامه مجلسی، تحقیق سید مهدی رجائی، کتابخانه آیه الله مرعشی، قم.
- تاج العروس، محب الدین مرتضی زبیدی، تحقیق جمعی از دانشمندان، بیست و پنج جلدی، دار الهدایة، بیروت.
- تأسیس الشیعة الکرام لعلوم الاسلام، سید حسن صدر، انتشارات اعلمی، بیروت.

تحف العقول، ابو محمد حسن بن شعبه حرّانی، تحقیق علی اکبر غفاری، مؤسسه نشر اسلامی، قم؛ ترجمه علی اکبر غفاری، کتابفروشی اسلامیه، تهران.

ترجمة الامام علی بن ابی طالب من تاریخ دمشق، محمد باقر محمودی، بیروت.

التذکرة الحمدونیة، محمد بن حسن حمدون، تحقیق احسان عباس، بیروت.

التعريفات، سید شریف جرجانی، انتشارات ناصر خسرو، تهران.

تنبيه الامة وتنزيه الملة، محمد حسین نائینی، تحقیق و تعلیق سید محمود طالقانی، شرکت سهامی انتشار.

دائرة المعارف بزرگ اسلامی، گروهی از دانشمندان، تهران.

دعائم الاسلام، ابوحنیفه قاضی نعمان بن محمد تمیمی، انتشارات آل البيت، قم.

الذریعة إلى تصانیف الشیعة، آقا بزرگ تهرانی، مؤسسه اسماعیلیان، قم.

رجال النجاشی، احمد بن علی نجاشی، تحقیق سید موسی زنجانی شبیری، مؤسسه نشر اسلامی، قم.

ریاض العلماء، میرزا افندی، ترجمه ساعدی، انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد.

السعادة و الإسهاد فی السیرة الإنسانیة، ابو الحسن بن ابوذر عامری نیشابوری، تهران.

سیاست و مدیریت از دیدگاه امام علی علیه السلام، محمد تقی رهبر، سازمان تبلیغات اسلامی.

سیمای کارگزاران علی بن ابی طالب امیرالمؤمنین علیه السلام، علی اکبر ذاکری، دو جلد، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، قم.

شرح نهج البلاغه، ابن ابی الحدید، بیست جلدی، اسماعیلیان، قم.

صبح الاعشی فی صناعة الإنشاء، احمد بن علی قلقشندی، بیروت.

طبقات أعلام الشیعة، القرن الرابع، آقا بزرگ تهرانی، اسماعیلیان، قم.

فرمان مالک اشتر، ترجمه حسین علوی آوی، با دیباچه محمد تقی دانش پژوه، بنیاد نهج البلاغه، تهران.

الفهرست، محمد بن حسن طوسی، انتشارات رضی، قم.

فهرستواره فقه هزار و چهارصد ساله اسلامی در زبان فارسی، محمد تقی دانش پژوه، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران.

کنز العمال، علی متقی هندی، مؤسسه الرسالة، بیروت.

مآثر الانافة فی معالم الخلافة، احمد بن علی قلقشندی، کویت.

مستدرک الوسائل، میرزا حسین نوری، سه جلدی، چاپ سنگی.

معادن الحکمة فی مکاتیب الائمة، علم الهدی محمد بن المحسن کاشانی،

تعلیقات علی احمدی میانجی، مؤسسه نشر اسلامی وابسته به جامعه مدرسین، قم.

معجم رجال الحديث، سید ابوالقاسم خوئی، مدينة العلم، قم.

نظام الحكم فی الشریعة والتاریخ، دو جلد، ظافر قاسمی، دارالنفائس، بیروت.

نهاية الإرب فی فنون العرب، عربی، مصر.

نهج البلاغه، سید رضی (گردآوری)، تحقیق صبحی صالح، بیروت؛ ترجمه و

شرح علینقی فیض الاسلام؛ ترجمه اسدالله مبشری، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، تهران؛ ترجمه سید جعفر شهیدی، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، تهران.

نهج السعادة فی مستدرک نهج البلاغه، محمد باقر محمودی، دارالتضامن، بیروت.

دوران حکومت پنج ساله امیرمؤمنان علی علیه السلام از مقاطع درخشان تاریخ بشری است که جنبه‌های مختلف مدیریت سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی و فرهنگی را به نمایش گذاشت. این شیوه حکومت و مدیریت - که برگرفته از قرآن و سیره رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله است - بی‌تردید برای اکنون و نیز همیشه تاریخ، درس آموز و زندگی ساز است. نمایی از این نوع مدیریت عینی و محسوس که به صورت مکتوب برای ما به یادگار مانده، در عهدنامه مالک اشتر توسط آن حضرت به تصویر کشیده شده است.

این اثر، شکل کامل عهدنامه را در نهج البلاغه و تحف العقول آورده و سپس با ترجمه و دسته‌بندی آن، برای مطالعه فارسی‌زبانان آماده ساخته است.

ناشر

شماره کتاب: ۹۰۴

ISBN 964-09-0317-5

9 789640 903179